

**АНОТАЦИЯ НА МАТЕРИАЛИТЕ ЗА УЧАСТИЕ В КОНКУРСА
И САМООЦЕНКА НА ПРИНОСИТЕ**

гл. ас. д-р Нина Николова

кандидат за конкурс за доцент по

Социология (Социология на тялото)

I. СПИСЪК НА СТАТИИТЕ ЗА УЧАСТИЕ В КОНКУРСА

1. Nikolova, N. 2020. Excrements and Perfumes: Deodorizing and Aromatizing of Corps and City Spaces. In: *Sensory Ethnography of the City. Possible Approaches and Cases*. Plovdiv: Studio 18 (под печат).
2. Николова, Н., 2020. Noli me tangere. *Хетеродоксия*, бр. 1 (под печат)
3. Николова, Н., 2020. Homo hapticus: една критика на усилването. *Хетеродоксия*, бр. 1 (под печат).
4. Николова, Н. 2019. *Das Unbehagen* от Фройд. В: *Текстове за културата*. София: КХ – Критика и Хуманизъм.
5. Николова, Н. Зимел, Фройд и светът на миризмите като предизвикателство пред социологията. *Социологически проблеми*, 2018, кн. 1.
6. Николова, Н. Санитарната култура: тоалетни предизвикателства. *Социологически проблеми*, 2015, кн. 1-2.
7. Николова, Н.В., Големанов, В.Х., 2014. Дикое тело и спорт. К одной истории в социологии спорта. В: *Общество, общности, человек: в поисках «вечного мира»*. Тамбов: Изд. ТГУ.
8. Димитрова, Сн., Николова, Н. 2013. За обикновените хора и невидимите съществувания. В: *Обикновени хора. Приноси към историята*. Благоевград: Университетско издателство „Неофит Рилски“.
9. Николова, Н. 2011. Материалността на афективните спомени. *Социологически проблеми* (специален брой).
10. Николова, Н. Частно пространство при социализма? *Социологически проблеми*, 2011, 3-4.
11. Николова, Н. 2008. Образът на частния предприемач в печата – медийни метаморфози (1988-1996). В: *Мрежите на прехода. Какво всъщност се случи в България след 1989 г.* София: Изток/Запад.
12. Николова, Н., Събева, Св. 2005. Да бъдеш засегнат (Социологически поглед към рефлексивната история). *Жените, историята и нищо повече*. София: ЛИК.
13. Николова, Н., Събева, Св. Упълномощеното тяло. Политестетика на монтажа в седмичните кинопрегледи. *Социологически проблеми*, 2005, кн. 3-4.
14. Николова, Н. 2004. В примките на мутиралите мрежи. В: *Образование и социална промяна*, София: UNIPRESS.
15. Николова, Н., Георгиева, М. Въплътената история на настоящето: трансформация на мрежовите капитали. *Социологически проблеми*, 2003, кн. 1-2.

II. АНОТАЦИИ И САМООЦЕНКА НА ПРИНОСИТЕ НА СТАТИИТЕ ЗА УЧАСТИЕ В КОНКУРСА

1. Екскременти и парфюми: дезодориране и ароматизиране на тела и градски пространства

Текстът е опит за конструиране на една възможна генеалогия на олфакторната неутралност, почти издигната в култ от западно-европейската модерност. Проследена е ключовата роля на модерната подземна канализация в процеса на постигането ѝ. На този фон са открити два топоса, които – напротив – непрестанно и усърдно биват, от една страна, дезодорирани, но от друга - обратно ароматизирани.

Научен принос: като изхожда от това, че сексуалните и екскременталните функции на човека са нередуцируем „земен остатък“ (Фройд), а с други думи – част от животинската природа на човека, текстът развива хипотезата, че тоалетната и женското тяло са два особени, постоянно одорирани, топоса, доколкото биват мислени като, така да се каже, „проходи“, „пролуки“ към бездната на символизиращата „мъчителния земен остатък“ модерна канализационна система.

2. *Noli me tangere*

Статията е организирана около няколко проблемни ядра: конститутивността на осезанието (ръката като средоточие на (активното) тактилно сетиво); безпокойството от докосването (ръката като заплаха, като „хищник“); съблазняването, избягващо дори най-мимолетния телесен контакт; психоаналитичното разбиране на докосването като скъсване; паралел между *homo hapticus* и *homo hygienicus*; заключителна хипотеза за раждането на *homo empathicus*.

Научен принос: продуктивно съчетаване на социологическата и психоаналитичната перспектива; открояване на един парадокс – между конститутивността на осезанието не само за интелектуалното развитие на човека, но дори за биологичното му просъществуване, и задълбочаващия се процес на табуиране (и ритуализиране) на докосванията в междуличностните отношения в хода на модерността – чрез фигурите съответно на *homo hapticus* и *homo hygienicus*; преформулиране на проблема за Ковид-реалността през проблема за *delire de toucher*, очертаването на една (може би дръзка) хипотеза – за раждането на *homo empathicus*.

3. Homo hapticus: една критика на усилването

Текстът поставя акцент, от една страна, върху жизненоважната (биологическа) функция на тактилното сетиво за човека, от друга страна – върху неговата специфика в сравнение с всички други сетива, предвид т.нар. *Doppelauffassung*, а от трета – върху неговата социална и емоционално-психическа роля. Този клъстер от проблеми е поставен в контекста на модерната и късномодерната тенденция за т.нар. усилване на тялото.

Научен принос: формулирана е тезата за страданието като условие за състрадаването, което модерната и още повече късномодерната епоха в тенденция ограничава и минимизира, анестезирайки ни към болката, аналгетизирайки ни като осезаващи същества, а с това и лишавайки ни от способността да състрадаваме; задълбочаването на този процес би имало далеч отиващи социални последици.

4. Das Unbehagen от Фройд

Текстът тематизира новаторското начинание, каквото е т.нар. метапсихология на З. Фройд. Текстовете му за културата са не само научно иновативни, но и, така да се каже, социално революционни. Именно като такива те, а и самият им автор, будят съпротиви – съмнения, тревога, отричане, възмущение и дори отвращение. Това е така, защото Фройд разкрива една скрита, твърде нелицеприятна и поради това изключително трудна за приемане, страна от природата на човека, съдържаща се в неговите нагони. Нещо повече, той съумява да разчете съпротивите срещу тезите си като защитни механизми, т.е. да им даде аналитично тълкуване.

Научен принос: заимстван е специфичният Фройдов термин от един от най-емблематичните му метапсихологични текстове – *das Unbehagen* -, за да се открие особеният, несъзнаван, дискомфорт, който дори днес продължават да пораждаат изследванията на бащата на психоанализата; социологическият прочит показва, че Фройд буди, най-общо казано, неприязън, защото – проблематизирайки нагонната природа на човека – той разобличава вековни културни предразсъдъчности, откъдето идва и мощната подривна сила на неговото учение.

5. Зимел, Фройд и светът на миризмите като предизвикателство пред социологията

Темата за обонянето – твърде дълго и симптоматично премълчавана (и дори заклеймявана) от хуманитарния и социалния дискурс – става особено важна в последните десетилетия, но също така симптоматично обраства с все по-разнообразни описания, които обаче сякаш не достигат до нейния нерв. Този нерв не може да бъде приближен и докоснат без аналитично тълкуване. Именно инструментариумът на психоанализата отваря пред нас една различна и, както изглежда, не толкова лесно поносима картина. Светът не просто трябва да бъде символно конституиран чрез един ‘свод’, който го задава, така да се каже, ‘отгоре’; той освен това непрестанно трябва да бъде охраняван ‘отдолу’. Защото в културния процес, в процеса на формирането на културните символи системно се утаяват остатъци, несъзнавани формации, които постоянно застрашават света.

Заплахата се състои в това, че във всеки един момент съществува риск културно опротивелите, станали зловонни, образувания да се превърнат отново в извор на вдъхновение, на несублимирани емоции, на емоции, изплъзващи се от обществения контрол. В този смисъл отвращението е не само симптом за защита в психоаналитичния смисъл на термина, то – от друга страна - е социален конструкт и властови диспозитив, чрез който социалността се самосъхранява.

Научен принос: тезата, която текстът обосновава и защитава, е, че социологията сама по себе си, разполагайки с и прилагайки собствения си изследователски инструментариум, регистрира важността му, но не би могла да разкрие в дълбочина проблема за обонянето; това би било възможно едва в сътрудничеството ѝ с психоанализата и в частност с т.нар. „теория“ на Фройд за отвращението.

6. Санитарната култура: тоалетни предизвикателства

Въз основа на социалистическия тоалетен опит този текст отстоява тезата, че соц-дискурсът привилегирова ‘горницата’ за сметка на ‘долницата’; че произвежда и възпроизвежда една маса, в която индивидуалностите потъват, но и се потапят, в която са заличавани, но и се самозаличават. Социалистическата власт е фасцинирана от гигантските масови мероприятия, от площадите, изпълнени с въторжено дефилиращи хора, но – парадоксално - е стъписана пред танцуващите или любещите се тела. Затова биополитическите модернизационни стратегии, които провежда, са в отчетлив дисонанс с анатомополитическите мерки, които предприема по отношение на индивидуалните тела.

Научен принос: смяната на перспективата, на която се базира изследването на социалистическия дискурс чрез насочване на погледа към т.нар. „долница“, а не към

привилегированата от него „горница“, и същевременно сравнителният подход към двата типа модернизационни стратегии (западно-модерната и социалистическата) по отношение на „долницата“ позволяват да се очертае важна и доста по-различна картина на, най-общо казано, „соц-телесността“.

7. „Дивото“ тяло и спортът. Към една историческа социология на спорта

Опирайки се на социологическите анализи на Н. Елиас, П. Бурдийо и Л. Вакан по темата, текстът представлява – ако заимствам известната формулировка на Бурдийо – „предварителни бележки“ към една историческа социология на спорта. Като подстъп към сложната тема е избрана една конкретна случка от света на спорта, станала известна в целия свят: в мача между Италия и Уругвай на световното първенство по футбол в Бразилия (2014 г.) Л. Суарес захапва Дж. Киелини, от което спортната общественост е потресена.

Научен принос: текстът доразвива тезата на Елиас, че с течение на времето – ако се проследят трансформациите в полето на спорта от античността до наши дни – физическото насилие прогресивно намалява, като отстоява твърдението, че насилието по-скоро се е оттеглило от „сцената“ на спорта в неговото „задкулисие“ и се е превърнало в самонасилие.

8. За обикновените хора и невидимите съществувания

Текстът е послеслов към книгата на М. Ристович *Обикновени хора*. Той обосновава привилегироването на достъпа до травматичния опит като основен изследователски интерес, а с това и с работата с т. нар. *други архиви* като „архиви на болката“ (Фуко). Във фокуса е микроисторическата парадигма, която - съчленена с иновативността на психоаналитичния метод - заостря вниманието към уникалността на човешкото преживяване, към скритата – афективна – реалност на историческия процес.

Научен принос: проблематизиране на отношението между историческа истина и автентичност на опита; следване на една микроаналитична изследователска стратегия, свръхчувствителна към миналото като афективно минало и към паметта като афективна памет; но афектите се разглеждат като пораждащи съ-афектации, които са шанс да се докоснем до травматичното минало; този изследователски шанс обаче е съчетан и с поемане на изследователския риск: *да се оставиш да бъдеш засегнат*.

9. Частно пространство при социализма?

Този текст не претендира да дава изчерпателен и категоричен отговор на въпроса за 'частното пространство при социализма', а само прави опит да очертае поле, в което може да се размишлява по този проблем. Изследването има за свой исторически контекст първите около четири десетилетия от историята на Съветска Русия. Въз основа на исторически проучвания статията проследява някои от най-съществените трансформации, които са проведени по отношение на семейството, жилището, потреблението.

Научен принос: Тръгвайки от генезиса и описанието на два социологически релевантни феномена – 'комуналката' и 'опашката', то издига хипотезата, че в този период в Съветска Русия се формира специфична маса, че индивидите сякаш се претопяват в нещо като „телесно тесто“. Частното пространство като скривалище е заменено от убежището на 'масата-утроба': за да се скриеш, трябва да се влееш в масата, да бъдеш видим и осезаем отвсякъде, защото колкото по-малко се отличаващ, толкова си по-сигурен и по-защитен.

10. Материалността на афективните спомени

Текстът се съсредоточава върху един на пръв поглед незначителен, но всъщност симптоматичен факт, който Сн. Димитрова забелязва и коментира в изследването си върху биографичния случай 'Дорина Илиева-Симпсън'. Загрижена да съхрани всеки детайл от наследството на своя баща, убит от комунистите веднага след 9.09.1944 г., Дорина 'забравя' тъкмо карикатурите на баща си, нарисувани от най-добрия му приятел, талантливия Ал. Божинов. Основната теза гласи, че именно поради своята фиксация върху ненакърнимостта на образа на баща си, Дорина възприема карикатурните му изображения като символ на особено *преобръщане*, на парадоксално *salto mortale*, което претърпява целият ѝ живот – живот, който е обичала и имала благодарение на баща си.

Научен принос: въз основа на евристичен синтез между разбирането на Фройд за афекта и виждането на Бенямин за миметичната способност е скицирана хипотезата за афективната структура на индивидуалния опит, която е апробирана върху конкретен емпиричен казус.

11. Образът на частния предприемач в печата – медийни метаморфози (1988-1996)

Това е обобщение на резултатите от емпирично изследване на медийния образ на частния предприемач – такъв, какъвто е представен в печатните издания от периода 1988-1996 г. в България. Конструирани са серийни данни въз основа на релевантните на темата публикации, на част от които (приблизително 300 единици) е проведен контент-анализ. На тази база са реконструирани три основни етапа на формиране и трансформиране на този образ.

Научен принос: изследването се основава на хипотезата, че формирайки образа на частния предприемач в условията на преход, медиите (и в частност печатът) се оказват агенти в икономическото поле; независимо дали политиката на едно издание относно бизнеса е осъзната медийна стратегия или не, тя влияе съществено върху съотношението на силите и е важен залог в борбите между участниците в това поле.

12. 'Да бъдеш засегнат' (Социологически поглед към рефлексивната история)

Текстът е предговор към монографията на Сн. Димитрова *Жените, историята и нищо повече*. Той очертава различни модалности на централната за книгата фигура 'да бъдеш засегнат': от чуждия език, от литературното въображение, от 'другото' поколение, но преди всичко от натъкването на нов изследователски предмет, какъвто е микроисторическата научна парадигма.

Научен принос: текстът показва как собствената интелектуална биография, метонимично очертана като 'женски опит', може да бъде превърната в ресурс, при това не легитимиращ, а поставящ под въпрос отношенията с установените правила в научното поле, и в резултат на това - в неklasическа методологическа стратегия, в рефлексивен научен хабитус.

13. Упълномощеното тяло. Политестетика на монтажа в седмичните кинопрегледни

Текстът се съсредоточава върху визуалното и дискурсивното инсцениране на официалните политически пространства в кинохрониката. Разглеждаме ги като 'свещените места', в които се разиграват ритуали на институиране на общественото тяло и съответно се пораждат символни ефекти на тотализация, които сплитат в едно социалните времена, пространства, тела и действия. Ядро на емпиричния материал е

визуалната серия *Вождовете на социализма 1947-1971*. 'Случаят', който анализираме, е 'апаратната харизма' на Т. Живков като символно конституиране на поредица от актове на завземане и утвърждаване на политическата власт, освещавани в ритуали на метаинституиране.

Научен принос: използвайки визуален архив на седмичните кинопрегледы от периода 1947-1971 г., статията поставя проблема за легитимацията на властта в класическата фаза на 'социалистическото общество'. Опитваме се да разгадаем символната алхимия на тази власт, тайната на проникването ѝ в „капилярите на социума“ тогава, когато тя вече не е насилие и не се утвърждава чрез правото си над врага, чрез негативните механизми на „прочистването“, а изобретявайки собствената си позитивност, докосва – по думите на Хавел – с „идеологически ръкавици“.

14. В примките на мутиралите мрежи (някои наблюдения върху постсоциалистическото училище)

Текстът е скица на някои феномени, характерни за постсоциалистическото образователно всекидневие у нас. Той е опит за реконструкция на генезиса на тези феномени, като изхожда от предпоставката, че постсоциалистическото образование е наследник на образованието при социализма. Теоретичната рамка и понятийният апарат на изследването са базирани на рефлексивната социология на П. Бурдийо.

Научен принос: основавайки се на тезата, че социализмът е общество на мрежите, които търпят различни мутации в постсоциалистическата ситуация, текстът проследява някои от ефектите на тези процеси в полето на образованието: икономизация на образованието, трансформация на учителското *illusio* в илюзия и др.

15. Вълпътената история на настоящето: трансформация на мрежовите капитали

Текстът е провокиран от някои наблюдавани и с невъоръжено око феномени, типични за всекидневието на прехода. За да разберем как и защо е възможно тяхното случване, ги разглеждаме като индикатори за това, че постсоциалистическото настояще препраща към своето социалистическо минало. Фокусирайки се върху един фрагмент от „социалистическия начин на живот“ – потреблението, текстът се интересува не само от структурните промени в историята на социализма като общество на мрежите (които се разглеждат както като компенсирани системно възпроизвеждащия се икономически дефицит, така и като компенсирани дефицитите на символна легитимност), но и от начина, по който се възпроизвежда социалистическото всекидневие. Така централната

тема на анализ е еднообразното, повтарящото се, нормализираното, с други думи, социалистическото *das Man*.

Научен принос: Статията проследява трансформацията на мрежовите капитали чрез илюстрация на правилата на „мрежовата рационалност“ (като етос на мрежовите игри) и условията за възможност на типичните мрежови стратегии в смисъла на Бурдийо, т.е. не като следване на някакво експлицитно правило, нито на експлицитен проект, а като притежаващи имплицитна правилност, осигурена от хабитуса. Основната теза е: в ситуацията на преход у нас след 1989 г. смяната на обективните структури е толкова бърза, че поради своята инертност хабитусите, формирани през социалистическия период, започват да произвеждат структурно подобни на тези социални структури, които са въплътили.

Николова, Н. 2001. Политанатомия на модерния човек.

Живото тяло като предизвикателство пред социологията.

София: ИК КХ – Критика и Хуманизъм.

(Резюме)

Още самото заглавие на книгата подсказва, че фокусът ще бъде поставен върху модерната телесност. Затова и преpraщанията към тялото и определени телесни практики, характерни за домодерните общества, както и оглеждането в някои – макар и твърде схематично представени – черти на късномодерното тяло, изпълняват методологическата задача да открият модерната телесност като идеален тип.

Чрез термина „политанатомия“ (като специфичен израз на М. Фуко) акцентирам върху анализа на тялото, доколкото то е инкорпорирало властови отношения. По думите на самия Фуко, властта не се прилага върху индивидите, а „прониква“ в тях и поради това „всички ние имаме власт в телата си“. Специално искам обаче да поясня в какъв смисъл тук ще става дума за власт и отношения на властване. Разбирането на Фуко, което определено е едно твърде широко разбиране на проблема за властта, е от особена важност в изследването на тялото. Става дума за властта не само и не толкова като отношения на господство и подчинение, колкото като структурен механизъм на определен тип исторически формирала се социалност, като принцип на общественото възпроизводство, като мрежа, разпростираща се по всички клетки на социалния организъм, т.е. властта – но не като привилегия на една или друга класа или като упражнявана единствено от държавата.

Има една особеност обаче, която е от решаващо значение за интерпретацията на властовите отношения. Според една критична реплика на Мишел Перо към Фуко „винаги ще има неща, които ще се изплъзват от примките на мрежата“, винаги ще има съпротиви. Задържаните в затворите например не са пасивни хора, казва тя, макар че „тъкмо Бентам позволява да предполагаме обратното“. И това е така, тъй като „самият дискурс на наказателната система според Фуко се разгръща така, сякаш пред него няма никой освен някаква *tabula rasa*“. Всъщност колкото и парадоксално да е това, самият паноптикум никога не е бил приложен в действителността във вида, в който го изобретява неговият създател. Защо това е така?

Фуко не се уморява да настоява, че паноптикумът е машина, „машина за гледане“.

Но тъкмо машината „решава“ ключовия проблем на манифактурната организация на труда: именно невъзможността нейните елементи (живите тела) да бъдат ускорявани безкрайно – тъй като човешкото тяло е крайно, смъртно – произвежда необходимостта от машината. Самата машина, както знаем от Маркс, иззема субектността на човешката телесност, овещнявайки я в своя железен механизъм. Тя прави тялото излишно, като с това обаче окончателно се справя с неговите съпротиви.

Замислен именно като машина, Бентамовият паноптикум остава само утопия, една от неосъществените политически мечти на Новото време. Защото изключва телата като живи тела и предполага само „мъртви“ тела: тела-автомати, тела-роботи.

Фуко все пак си дава сметка за всичко това. Теорията му за властта до голяма степен е инкорпорирала този проблем. Според него отношенията на властване са възможни само когато човек може да се движи и дори да избяга, но не и тогава, когато е окован в

робството на физическата принуда. Невъзможно е „власт и свобода да се срещнат лице в лице и да се изключат“ (Фуко).

Но независимо от интересната връзка, която Фуко прави между власт и свобода, ако му се доверим напълно, следвайки безкритично изследователската му стратегия, живото тяло все пак ще се окаже живо само доколкото *провокира* действието на самите властови механизми. Затова книгата е опит, съобразявайки се с него, да мине и отвъд разбирането на Фуко, постулирайки, че тялото не е просто и само отражение, експониране на социалните структури, а тяхно *живо въплъщение*.

Следователно ако останем при схващането на Фуко, бихме пропуснали важен пласт от функционирането на властовите механизми. Пласт, който е от особена важност за анализа на тялото. Става дума за властта, дефинирана от П. Бурдийо като *символна* – власт, която е магическа (или символна) поради това, че „онзи, към когото се прилага, *признава* категориите на възприемане и оценяване, които тя прилага към него“ (Бурдийо). Така, макар и подвластен, индивидът съучаства в упражняването на властовото отношение, той е негов съсубект.

Ключова роля в изследването на модерната телесност има емблематичното за рефлексивната социология на Бурдийо понятие „хабитус“. (То също позволява критичното преосмисляне на отношението тяло-власт в теорията на Фуко.) Хабитусът е социално изкуство на импровизацията; той е дорефлексивното и несъзнавано управление на собствения им социален свят, което индивидите придобиват вследствие на трайната си потопеност в него; той е „социален усет, който пред-познава, чете в сегашното състояние възможните бъдещи състояния, чийто носител е полето“ (Бурдийо, Вакан). Понятието хабитус позволява да бъде поставен акцент върху тялото като генериращ принцип, като пораждаща спонтанност, като свобода да се импровизира. Върху тялото като живо тяло. (Неслучайно в подзаглавието използвам специфичния феноменологичен термин за тялото като *Leib*, за да подчертая, че чрез социологията на Бурдийо изследването на тялото като живо тяло вече не е само привилегия на феноменологията.)

Но задачата да бъде изследвана телесността изправя социолога пред специфична и сериозна трудност. Трудност, произтичаща от самия изследователски предмет. Доколкото цялата проблематика, отнасяща се до социалното възприемане на тялото (по Бурдийо) е проникната от неща, незабелязвани, забравяни по силата на своята очевидност. Затова „сред всички прояви на личността тялото е онази, която позволява най-малко и най-трудно да бъде променяна“. Тъкмо тази проява на личността „социално се смята за *най-адекватно* означаваща (тъй като е извън всякакво намерение за означаване) ‘дълбинната същина’, ‘природата’ на отделния човек“. Следователно „тялото функционира като език, по-скоро говорещ за човека, отколкото говорен от него, език на природата, в който се разкрива *най-скритото* и едновременно *най-истинното*, защото е *най-неконтролирано* и *най-неконтролируемо* съзнателно (...). Тялото говори дори когато човек не би искал това“ (Бурдийо).

Но как да проникнем до „най-истинното“, което същевременно е и „най-скритото“? Или: не е достатъчно да бъде очертана важността му, необходимо е да си даваме сметка за препятствията, които издига пред нас социологическото изследване на тялото. Сложността произтича от особената неподатливост, недостъпност на телесността като предмет за аналитичния поглед. От съпротивите на тялото, което хем е най-близкото, най-очевидното, най-естественото нещо, хем е израз – при това непреднамерен – на „дълбинната същина“, на „природата“ на всеки човек.

За целта е нужно изострено, чевствително изследователско сетиво. Което – освен аналитичната – да притежава и способността да се вслушва в онова, което изследваният предмет казва или би казал за себе си, ако му бъде предоставена възможността за това.

Затова ключ в изследването на тялото като живо тяло е феноменологичният му анализ. Ще открия два момента. Първо, принципната възприемаемост, съприкосновението на тяло и свят, смята Мерло-Понти, е възможна поради хомогенността на „възприемам“ и „движа се“, поради сметостта им в изначалната кинестетична подвижност на живото тяло. Уникалното е именно в тяхната *неразчлененост*: аз винаги възприемам, движейки се, и се движа, възприемайки. Така, впечатан, светът е иманентна част от кинестетичната подвижност.

Второ, базисна за конституцията на живото тяло е уникалната му способност да е едновременно докосващо и докосвано, способност, която се изразява в едновременната локализация на двата момента в един и същи пункт. Аз мога да докосвам, ако едновременно и в същата точка съм и докосван. Което е в основата на единството между тяло и свят.

Научен принос: Важен изследователски проблем е намирането на „пресечна точка“ между феноменологичния и социологическия анализ на телесността. Решението, което предлагам в книгата, е полагането на модерното тяло „в огледалото“ на модерната дреха. Затова привилегироването на такова изследователско поле не е произволно решение. Оттук е и феноменологичният акцент: доколкото дрехата *връства* в тялото, а тялото *се разширява* в символната тъкан на облеклото, то не може да бъде изразено само чрез себе си – тялото е огледано в облеклото. Така движенията на дрехата превеждат, изобразяват, явяват движенията на тялото, като чрез своите симултанти движения тя апрезентира, но и репрезентира телодвиженията. Така фокусирането върху дрехата (*habit*) като специфична граница между частно и публично, която – и тогава, когато тялото напусне частното пространство – продължава да бъде граница между частното и публичното тяло, открива нова възможност за проблематизиране на опозицията хабитус-хабитат (в смисъла на Бурдийо) като ключова в изследването на телесността. Затова облеклото се разглежда като уникален артефакт, в който е овещнена симбиозата между *тялото* на индивида, *мястото*, което то заема (във физически и в социален смисъл), и *уместността* (съответно неуместността) на неговото поведение.

Николова, Н. 2020. *EXCREMENTUM. Senses of proximity (a sociological analytic)*.

София: ИК КХ – Критика и Хуманизъм

(Резюме)

Тази книга тематизира т.нар. сетива на близостта, разполагайки ги в най-разнообразни контексти: от аналната еротика и аморфната перверзност на малкото дете (анализирани през неговото обоняние) през блаженото състояние на подпийналост, позволяващо триумфалното завръщане на всичко онова, което културата е дамгосала (разгледани през призмата на вкусовото сетиво), до противопоставянето между 'града на болката и състраданието' и 'града на комфорта и изолацията' (в ракурса на тактилното сетиво).

Изходна предпоставка е, че в сравнение със сетивата на дистанцията (зрението и слуха) сетивата на близостта, наричани още 'нисши сетива', са свързани в много по-голяма степен с отвращението и удоволствието. Поставяйки на фокус топоса на отвращението, но в един специфичен, преди всичко психоаналитичен, аспект, то се разглежда като бивше желание. А самото желание се мисли като по особен начин сдвоено с удоволствието (което може да се види например в амбивалентността на немската дума *Lust*, означаваща едновременно желание и удоволствие): така желанието става очакване, предвкушване на бъдещо удоволствие.

В ранното детство сетивата на близостта доминират над сетивата на дистанцията. Детето вкува, помирисва и докосва много по-рано и много по-добре, отколкото възприема със зрението и слуха си. За да се запознае наистина с нещо или с някого, то трябва да го докосне, да го помирише и да го пхне в устата си, както първоначално е правило с майчиното зърно. Така то опознава света, като буквално го вкува – едно интерсензорно преживяване, в което са слети едновременно обонятелни, тактилни и вкусови усещания.

Акцентът върху сетивата на близостта се измества към сетивата на отдалечеността много бавно и постепенно в хода на индивидуалното развитие, като това става чрез строгото табуиране на вкусовете, обонятелните и тактилните възприятия. Неговите родители категорично не искат бебето да слага всичко в устата си и упорито го обучават на ред и чистота, като решително и настойчиво демонстрират своето отвращение към най-въжделяваните от него обекти, тези на тялото и неговите екскреции. Всъщност детето не иска, но чувства, че трябва да се въздържа от удоволствието, което му носят тези усещания. В резултат на възпитанието удоволствието ще бъде изтласквано и ще се превръща в отвращение, а желаните обекти ще опротивяват.

Същевременно така формулиран, изследователският интерес предполага и специфична перспектива към тялото. То бива третирано в един феноменологичен контекст като 'in-der-Welt-sein' [биване-в-света], както би казал Хайдегер, или, в термините на Мерло-Понти, като 'etre de porosite' [поресто битие]. Казано иначе, става дума за тялото като проникнато от света и като проникващо в света, като намиращо се в някаква особена плът-на (в смисъла на понятието за 'плът' на Мерло-Понти) симбиоза със света. Пример за такава симбиоза е пространството на „истинската, афективно-феноменологична близост“ на интимността като пространство на т.нар. „(атмо)сфера“ (в разбирането на М. Диакону, върху което разсъждавам в книгата), доминирано именно от 'сетивата на близостта' – в него другият бива вдъхван, докосван, дори 'вкусан'.

Така че, когато става дума за 'социологическа' аналитика, тук се има предвид едно твърде неконвенционално разбиране за социология, доколкото, както показвах, рефлексивно-социологическият подход е съчленен, от една страна, с психоаналитичната, а от друга – с феноменологичната изследователска визия. Обогатена по този начин, социологическата стратегия става далеч по-чувствителна или, ако си позволя тази игра на думи, далеч по-сетивна към човешката сетивност.

Научен принос: Монографията очертава неразработено у нас изследователско поле, в което социологията се изправя пред един твърде нетипичен за нея изследователски предмет, какъвто са сетивата на близостта, като постулира, че подстъпът към него е възможен в сътрудничество с психоанализата (на Фройд) и феноменологията (на Мерло-Понти). Важно препятствие в подхождането към така формулирания предмет е открояването на такива проблеми, като напр. афективните състояния на отвращение и съблазън, безпокойство и жестокост, и търсенето и предлагането на социологическите им решения.